

ЉУДМИЛ А. СПАСОВ*
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
Филолошки факултет „Блаже Конески“
Катедра за македонски јазик и јужнословенски јазици, Скопје

БЕЛЕШКИ ЗА ЈАЗИКОТ И СТИЛОТ ВО ПРВАТА ЗБИРКА ПОЕЗИЈА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ *ЗЕМЈАТА И ЉУБОВТА (1948)*

Трудот се темели на три проблемски точки – како Блаже Конески во однос на јазикот и стилот ја градеше својата поетика; дали тоа било однапред осмислено во смисла на преземање на некој „модел“ на создавање на поезија, или се работи за несвесно и, подоцна, свесно прифаќање на моделот на македонската изворна народна песна и негова надградба; споредбена анализа јазикот и стилот на првите и подоцнежните негови песни.

Клучни зборови: Блаже Конески, поемата *Мосџош*, стихозбирката *Земјата и љубовта*

1. Воведни препоставки

Причините да се создаде една песна, а и да се развие подоцнежен поетски опус кај Блаже Конески дојдоа, според наше мислење, од внатрешна потреба тој да се искаже во поетска форма, но и од неговата потреба да ги испроба можностите на тогашниот (1945) млад македонски јазичен стандард. Нам ни е познато дека Блаже Конески уште како студент во Белград или Софија (годината не ние позната), но најверојатно се работи за времето меѓу 1940–1943 г., Блаже Конески го препејува епот *Песна за Соколо* од Максим Горки (Спасов 2006: 84–107). Исто така Блаже Конески во својот (стар) нотес ги препеал и песните *Роб* и една без наслов од А. С. Пушкин (в. прилог 1). Блаже Конески, подоцна во 1952 г. го прави и го објавува својот превод/препев на *Лирскиот инџер-мецо* од Хајне. За ова има пишувано Александар Спасов (Спасов 1977: 293–299), како и Људмил Спасов (Спасов 2006: 76–84).

Овој труд има една основна цел, а тоа е преку анализата на стихозбирката *Земјата и љубовта* (1948) да докаже дека поетиката на Конески лежи во триаголникот: народна поетска традиција – слушателска/читателска публика – авторот.

* ljspasov@ukim.edu.mk

2. Темата на основниот почетен, но и подоцнежен интерес на Блаже Конески е јазикот и стилот на македонската народна поезија

Овде ќе почнам со една антологија на македонската народна поезија на која Конески – се има навраќано повеќепати. Тоа е книгата *Блажена тора зелена* (1986), создавана во подолг временски период: 1945, 1947, 1948 (преведена на срхр. ј.), 1978 (преведена на англиски јазик). Треба да се забележи дека таа, во рамките на своите изданија, носи различни наслови.

Во предговорот Конески вели:

„Сакав антологијата да се чита докрај како книга песни од еден велик поет. Таа затоа и не е замислена да биде општ преглед на нашата народна поезија, по циклусите. Целта беше друга: да се претстави нашата народна поезија преку најубавото и вистински уметнички издржаното во неа, за да се изјави чисто нејзината голема вредност.” (с. 7) [...] Од народната извре и нашата уметничка поезија. Тоа е една нова страна откај што треба да вникнеме денеска во нашата народна песна, а имено да си разјасниме како нашата литература се сврзува со народното творештво и се разраснува на негова основа.” (с. 11)

Натаму, како уште еден доказ дека темата јазикот и стилот на македонската народна поезија многу му значела на Конески е објавувањето на неговото истражување во вид на книга под наслов *Јазикот на македонската народна поезија*, 1971 г. (Конески 1971). Во оваа книга се проучени сите рамништа на јазикот на македонската народна поезија, од фонолошкото до лексичкото, потоа се проучени меѓудијалектните и меѓујазичните контакти во народната поезија. Посебно е анализиран јазикот на песната за Кузман Капидан што е мошне важно од гледна точка на поетското творештво на Конески. Во посебна глава, исто така, е проучен јазичниот контакт меѓу македонската народна и уметничка поезија (овде треба да се потсетиме на песните на Конески *Болен Дојчин* и *Сшерна*, па да разбереме колку објаснувањето на овој контакт е важно за неговата поетика). На крајот следи главата „Цитати од народната во уметничката народна поезија”. Ваквото цитирање е исто така еден од градбените елементи на сопствената поезија на Конески.

За влијанието на јазикот и стилот на македонската народна поезија во поетското творештво на Кочо Рацин и на Блаже Конески пишува и Александар Спасов во студијата под наслов „Баладичните елементи од фолклорно потекло во песните на Кочо Рацин и Блаже Конески” (Спасов 1977: 246–252). Во неа А. Спасов заклучува дека народните балади биле инспирација на низа високо поетски остварувања и наведува по-

веќе примери од поезијата на К. Рацин и Б. Конески и заклучува дека фолклорната балада дава определени импулси од структурен карактер во конституирањето на уметничката балада. Како примери од поезијата на Конески се анализирани песните *Болен Дојчин*, *Виј*, *Марковиот манастир*, *Стерна*, *Одземање на силата* и тие се врзуваат со познатите соодветни балади или мотиви од македонската народна поезија.

3. Поглед во стилската и јазичната анализа на првата книшка на Блаже Конески *Мостот* (поема) од 1945 г. (Конески 1945) (в. прилог 2)

Оваа книшка е издадена, како што може да се види и од прилогот 2, по повод на лотарија организирана за децата бегалци од граѓанската војна во Грција во 1945 г. Овде е издвоена во посебен параграф бидејќи таа подоцна (1948) станува составен дел на стихозбирката *Земјата и љубовта*. Од страна на литературната критика (делумно со право) не е добро пречекана.

За неа Георги Старделов (Старделов 2000: 37–38) вели:

„Погледнато од една историска дистанца, за нас е многу поинтересно сознанието дека неговиот обид да го воспостави и да го внесе *мостот* во системот на своите базични поетски метафори, не успеа.”

Александар Спасов (1977: 249–250) и за оваа поема истакнува дека основната идеја на поемата доаѓа од фолклорот. Притоа развива теза која за мене е мошне интересна дека фолклорниот мотив *принесување жртва за да успее некоја трагба*, го среќаваме и овде:

„Новата градба ќе биде цврста, неуништлива, вечна. Во неа е вградена жртва. Тоа јасно се гледа од практиката на стариот мајстор, таткото на паднатиот партизан.

*...почујте шайков зарек и клетва,
младичи, син ми ѝо вас ѝо следам,
нејова тврдост в очи ви светка:
Да ѝрејне секи. Треба да се тради
мостот! Челик тврд нека ѝишѝи!
Крв в ѝемел лејнал. А шаква зѝрада
ни век ја руши, ни бура ја нишѝи!*

Сепак, мора да се истакне дека на песната ѝ недостасува ритам, таа е повеќе „епско раскажување” преточено во стихови. Се разбира тука има влијание и модата преземена од советската поезија од тоа време на „прекршени/бели” стихови.

4. Поглед во стилската и јазичната анализа на првата книга поезија на Блаже Конески *Земјата и љубовта* од 1948 г. (Конески 1948) (в. прилог 3).

Оваа книга се состои од следниве делови: **Тешкото**: *Тешкошо*, *Илинденски мелодии*, *Песнаша*, *Писмо*, *На граница*, *Родина*, *Сончева колона*; **Земјата и љубовта**: *Пролейна ѝсна*, *Весела ѝсна*, *Полноќ*, *Уширо*, *Караорман*, *Охрид*, *Дојран*; **Средба со Жинзифов** (поема); **Мостот** (поема).

Сега неколку забелешки за одделни песни од оваа книга, но и за издвоените циклуси.

4.1. Песната *Тешкошо* според мислењата на читателите и на критичарите е најдоброто остварување во оваа книга. Што се однесува до јазикот на оваа песна веднаш треба да се каже дека на многу умешен начин се применети моделите од јазикот на македонската народна поезија, така што јазичниот израз е стилизиран и е издигнат на рамниште на јазик на уметничката поезија. Ова е важен чекор во давањето образец за современиот македонски уметнички поетски стил. Она што треба да се издвои е ритамот на песната. Тој го следи ритамот на самото народно оро *Тешкошо* и, како резултат на ова, е добиена напишана песна при што кога таа се чита или се слуша во паметењето на примачот на песната одзвонува нејзината мелодија. И уште нешто: во пораката на песната е извршена актуализација. Додека оригиналното оро носи порака на разочарување поради разделбата, храбрење на тој што заминува, без оптимизам, дотогаш песната носи порака на оптимизам за новиот живот во слободата. Еве ги следниве извадоци во поткрепа на тезата:

Претпоследна строфа е со пораката „како беше во минатото“:

О тешкошо! Синцир ти беше на робја (збирна множина карактеристична за јазикот на македонската народна поезија),

дур не сшана народ во лисшана (продолжена придавска форма карактеристична за јазикот на македонската народна поезија) *тора*,

сè дури со јагош од векови собран

не ѝведе бујно (придавска форма карактеристична за јазикот на македонската народна поезија) *буншовнишко оро!*

Се залула шанец низ крвје и ошон (форма карактеристична за јазикот на македонската народна поезија),

и ѝовик се зачу и трмеж во чад –

ше разнесе сејде буншовнаша ноша (не се јавува удвојување на директниот предмет што е карактеристично за јазикот на македонската народна поезија),

во родниот кај.

Последната строфа е со пораката „како ќе биде во иднината“:

*О тешкошо! Сега по нашиите села
во слобода првташ штом оро ќе среќам* (форма карактеристична за јазикот на македонската народна поезија),
зар чудно е – солза да пошече врела (солза врела, придавката иде по именката, форма карактеристична за јазикот на македонската народна поезија),
*зар чудно е – желба јас в срце да сеќам?!
Од вековно ројство мој народе идеш,
но носиш ти в* (скратен предлог во, форма карактеристична за јазикот на македонската народна поезија) *срце гар златен и пој.
Пченицата твоја шриж* (збор карактеристичен за јазикот на македонската народна поезија) *плодна ќе биде,
и живошот твој!*

Самиот Конески неколкупати има кажано дека песните *Тешкошо* и *Стерна* се родени „во здив“ што значи дека се пишувани во кусо време како наплив на инспирацијата.

Тој вели дека песната не ја „напишал“, туку ја „открил“:

„[...] По извонредно лесната импровизација на некои текстови („Тешкото“, „Стерна“ и др.) одеднаш бев обземен од чувство дека јас песната заправо не ја пишувам, ами ја откривам. Веднаш се јави во мене мислата дека не е можно да сум јас првиот што доживела таква сензација и, потоа, дека целата појава бара рационално објаснение.“ (Конески 1993: 12)

4.2. Следните песни од овој циклус: *Илинденски мелодии*, *Песнаша*, *Писмо*, *На граница*, *Родина*, *Сончева колона* имаат татковинска тематика и се посветени на клучни историски настани (*Илинден*), или на убавината на земјата (*Родина*), или на храбрите ослободителни народни борци (*Сончева колона*), но и на воодушевувањето да „се пее“ на својот македонски јазик (*Песнаша*, *Писмо*).

Според моето сфаќање овие песни ја исполнуваат „задачата на денот“, но имаат и вонвременско значење.

4.3. Следниот циклус на песни под наслов *Земјата и љубовта* ги содржи следниве песни: *Пролейна јесна*, *Весела јесна*, *Полнок*, *Уширо*, *Караорман*, *Охрид*, *Дојран*.

Во однос на избраните теми во овој циклус што исто така се наоѓаат во рамките на т.н. „фолклорен маниризам“, на стилски, но и на јазичен план, за пр. да го споредиме постојаниот епитет *дивен*, *дивно*, познат во поезијата на поширокото јужнословенско и балканско подрачје, овде се

насетуваат изблици на интимизмот. Настаните се предадени од гледна точка на поетот, а не како објективни случувања. Подоцна, интимизмот ќе стане исклучително важна алка на поетиката на Конески. Еве уште неколку „постојани епитети“ од јазикот на народната поезија во песната *Охрид*: *росо девојче, бели сватови, поле широко, сури ридје* и сл.

4.4. Следниот циклус го чини поемата *Средба со Жинзифов*.

Во оваа поема е зачат процесот на создавање песни посветени на основните личности во развитокот на современата македонска литература: Жинзифов, Рацин, Неделковски и др. Ова според нашето сфаќање има две цели: оддавање почит кон овие културни дејци и поставување на културни меѓници во нашата писмена традиција. Впрочем Конески за тоа зборува пошироко во својот есеј „За македонската литература“ (Конески 1993: 104–107).

4.5. Заклучни согледувања:

1. Причините да се создаде една песна, а и да се развие подоцнеж поетски опус кај Блаже Конески дојдоа, според наше мислење, од внатрешна потреба тој да се искаже во поетска форма, но и од неговата потреба да ги испроба можностите на тогашниот (1945) млад македонски јазичен стандард.
2. Темата на основниот почетен, но и подоцнеж интерес на Блаже Конески е јазикот и стилот на македонската народна поезија.
3. Фолклорната балада дала определени импулси од структурен карактер во конституирањето на уметничката балада во поезијата на Конески.
4. Првата книга поезија на Блаже Конески *Земјата и љубовта* од 1948 г. (Конески 1948) според моето сфаќање ја исполнила „задачата на денот“, но донела и вонвременско значење во современата македонска поезија.

ПРИЛОГ 1

Песна за соколо

Пушкин: *Роб и без наслов*

ПРИЛОГ 2

Блаже Конески, *Мосџоџи* (џоема)

ПРИЛОГ 3

Блаже Конески, *Земјата и љубовта* (сџихозбирка)

Литература

- Конески 1945: Б. Конески, *Мосиот* (поема), Скопје: Култура.
- Конески 1948: Б. Конески, *Земјата и љубовта* (песни), Скопје: Државно книгоиздателство на Македонија.
- Конески 1971: Б. Конески, *Јазикот на македонската народна поезија*, Скопје: МАНУ.
- Конески 1986: Б. Конески, *Блажена тора зелена. Антологија на македонската народна лирика*, Скопје: Македонска книга.
- Конески 1993: Б. Конески, *Светот на песната и легендата (есеи и прилози)*, Скопје: Гоце Делчев.
- Спасов Љ. 2006: Љ. Спасов, *Избрани појавја од историјата на македонскиот ѝисмен јазик/Бојата на јазикот (втор дел)*, Скопје: Култура.
- Спасов А. 1977: А. Спасов, *Испражувања и коментари*, Скопје: Култура.
- Старделов 2000: Г. Старделов, *Одземање на силата*, Скопје: Гурѓа.

Људмил А. Спасов

БЕЛЕШКЕ О ЈЕЗИКУ И СТИЛУ У ПРВОЈ ЗБИРЦИ ПОЕЗИЈЕ БЛАЖЕТА КОНЕСКОГ ЗЕМЉА И ЉУБАВ

Резиме

Овај рад је заснован на три проблемске тачке у разбирању поетике Блажета Конеског – како је Блаже Конески у односу на језик и стил изграђивао своју поетику; да ли је то било унапред осмишљено у правцу преузимања неког „модела“ песничког стваралаштва, или се ради о несвесном, а касније свесном прихватању модела македонске изворне народне песме и њеној надграњи; упоредна анализа језика и стила првих и доцнијих његових песама.

Кључне речи: Блаже Конески, поема *Моси*, песничка збирка *Земјата и љубовта*